

УДК 1:316.772

Янковський С. В.

*Кандидат філософських наук, доцент, докторант
кафедри філософії Житомирського державного
університету імені Івана Франка*

АКСІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ДІАЛОГІЧНОЇ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО СВІТУ

Янковський С. В. Аксиологічний вимір діалогічної моделі соціально-культурного світу. Вивчення феномену соціокультурної спільності або соціально-культурного світу в сучасних умовах визначається зацікавленням в міждисциплінарному дослідженні, яке охоплювало б соціальну реальність не в категоріях політичної економіки, геополітичних інтересів, історіософії та теософії, а позицій філософії культури та філософської антропології. В даній статі представлено діалогічну модель соціокультурної спільності, заснованої на відкритих комунікативних шляхах. Використання аксіологічного потенціалу такої моделі вивільняє поле філософського розуміння із нашарувань ідеологічного бачення людини та людства, оскільки в сучасному світі особливе значення мають цінності сталого розвитку і перетворень.

Ключові слова: діалог, комунікативне середовище, гра, відкрите суспільство, закрите суспільство, інклюзивна спільнота.

Янковский С. В. Аксиологическое измерение диалогической модели социально-культурного мира. Изучение феномена социокультурной общности или социально-культурного мира в современных условиях определено заинтересованностью в междисциплинарном исследовании, которое охватило бы социальную реальность не в категориях политической экономии, геополитических интересов, историософии и теософии, а с позиций философии культуры и философской антропологии. В данной статье представлена диалогическая модель социокультурной общности. Использование потенциала диалогической модели высвобождает пространство философского понимания из напластований идеологического видения современности, поскольку в современном мире особое значение имеют ценности устойчивого развития и преобразований.

Ключевые слова: диалог, коммуникативная среда, игра, открытое общество, закрытое общество, инклюзивное сообщество.

Jankowski S. Axiological measurement of the dialogic model of the social and cultural world. The study of the phenomenon of sociocultural community or socio-cultural world in the modern conditions can be defined as a kind of an interdisciplinary research. It would include social reality not only in the terms of political economy, the geopolitical interests, historiosophy and theosophy but also in the terms of philosophy with the accordance to culture and philosophical anthropology. The dialogical model of socio-cultural community based on the open communications means is presented in the article. The use of the axiological potential such a model obtains disengages the field of philosophical understanding from the layers of ideological vision of the man and of the humanity because the values of the sustainable development and transformation have the special importance in the modern world.

Key words: dialogue, communicative area, open society, closed society, inclusive community.

Платформою розбудови сучасності є різноманітні форми спілкування, охоплені категорією діалогу. І, хоча можна навести безліч прикладів явища комунікативної деструкції: етнічні анклав, етнічні чистки, міжконфесійне протистояння, дискримінація, цензурування комунікаційних шляхів тощо, проте наявне лише підкреслюватиме аксіологічний вимір феномену спільності, оскільки ціннісні орієнтації учасників і здатність критично ставитись до власних переконань є умовою діалогічних форм соціальної комунікації. До того ж джерелом діалогу є контекст перетинів, суперечка співрозмовників, колізія думок, протилежність поглядів, опанування, диспут, полеміка тощо. В узвичаєній свідомості діалог сприймають як обмін думками «двох» осіб, що є наслідком наївної етимології: *διάλογος*, «розмова двох». Іншим узвичаєним способом розуміння діалогу постає утвердження на кшталт відомої сентенції: «істина народжується в суперечках».

В філософії діалог постає формою політичного обміну (теорія карнавальної культури Михайла Бахтіна) або системотворчим фактором культуротворчої діяльності (філософія діалогу Володимира Біблера). Слід зазначити, що теорія М. Бахтіна висвітлює функціональне значення карнавалу в перерозподілі політичних ролей. Як зазначає Юлія Кристева, мірою революційності карнавалу є міра його діалогічності [4, с. 443]. Відтак, карнавал є, своєрідною, парадигмою політичних

комунікацій, яку не ускладнюють економічні детермінанти, ідеологія. Інша важлива складова – це представлена Бахтіним ідея взаємозв'язку сократичного діалогу та карнавальної площі [1]. Такий взаємозв'язок вказує на універсальну значущість діалогу в структуруванні соціального простору. Відтак, слід зазначити, що діалог є однією із провідних форм соціальної динаміки, яка структурує співвідношення порядків закону і примусу та особистісного, свідомого та вільного в соціальному просторі та часі, або, якщо скористатися термінологією Михайла Бахтіна «хронтопу».

Як співвідношення інтуїтивного та раціонального в формі філософського мислення тлумачиться діалогічна культура, діалог культур та культурний діалог в теорії В. Біблера. Слід зазначити на окремі складові концепції філософа, спрямовані, з однієї сторони, на критику позитивістської критики філософії, а з іншого боку – до осмислення фундаментальних основ філософського мислення, яке, на думку автора, є осягненням логіки буття світу у протилежності між можливістю діалогу та його нездійсненністю [2]. І в даному контексті філософія постає нагадуванням про відмінність науково-теоретичного та практичного спрямування мислення, яке може бути інтерпретоване як протилежність світорозуміння та життерозуміння. І в цьому сенсі, можна говорити про припущення особливої потреби світу як внутрішньої, фундаментальної основи своєї здійсненності, а філософія на межі науково-теоретичної інтуїції має перетворитися на філософію культури, яка актуалізує онтологію світу через діалог культур [2]. Тож імпліцитно концепція діалогічної культури та діалогу культур В. Біблера передбачає можливість розбудови моделі культури, що не залежить від матеріалістично-ідеалістичної орієнтації соціальної онтології та передбачає заміщення принципу класового антагонізму комунікаційними факторами соціальної взаємодії.

Вітчизняна соціально-культурна рецепція розвиває світоглядно-екзистенціальну проблематику філософії діалогу. В такому випадку, онтологія означатиме не проблему всезагального світотворення, вибору життєвих орієнтацій суб'єкта соціального буття. В принципі, зазначений контекстуальний чинник

підкреслює відмінність тенденцій актуалізації універсального характеру мислення та індивідуального характеру сприйняття дійсності, що відповідають візіям ідилічного буття. В такому разі, в усвідомленні феномену діалогу переважають сенси етичного універсалізму.

Отже, й діалог у вітчизняній традиції тлумачиться як внутрішній стан особистості, а в соціальному плані як взаємне порозуміння, а етичний універсалізм філософії діалогу компенсував граничність кількісних та якісних характеристик діалогу. Діалогічне спілкування має вид суперечки не стільки у змаганнях за істину, скільки засобом гармонізації системи соціально-культурних відношень. Крім, світоглядно-всезагальної концепції діалогу культур, світоглядно-екзистенціальної, та їх контамінації соціально-політичною, ідеологічною, історіософською проблематикою, тема діалогу є однією із провідних в філософській рефлексії проблем спілкування. І саме, цей аспект із врахуванням впливу інформаційних технологій та постіндустріального суспільства, представляє соціально-культурний аспект проблематики.

Соціально-культурний аспект філософії діалогу охоплює проблеми відповідності мови і сенсу, віри та переконань, спільності та ладу. Діалог виражає суб'єктивний бік переживань та межу їх достовірності у відношеннях до іншого. А тому відношення до іншого набуває визначального значення для зрозумілості особистісних переконань, знань, самопізнання як такого (Мартін Бубер, Фердінанд Ебнер, Еммануель Левінас, Жорж Сантаньяна, Йозеф С. Тішнер тощо). Узагальнюючи представлені в філософії діалогу позиції, пропонуємо наступне визначення, яке має операційний характер для даного дослідження і не претендує на вичерпність конотацій: діалог є певною формою комунікативного середовища, яке утворюється засобами ведення дискусії та фактичною відкритістю співрозмовників. Особливістю таких засобів є те, що вони мають суто інтелектуальний вимір, а учасники таких дискусій постають діючими агентами.

Гіпотеза даної розвідки зумовлюється тим, що філософія діалогу окреслює сфери людського порозуміння, сприяючи пошукам автентичності суб'єкта міжособистісної взаємодії,

розширюючи теоретично-ціннісне поле філософії культури, філософської антропології, соціальної філософії тощо. Відтак, **метою** даного дослідження є визначення концептуальних підходів, які дозволяють охарактеризувати як умови, так і безпосередні напрямки розгортання альтернатив технічно-символічним потрактуванням культури й людини. Теоретичні передумови аксіологічного підходу складають розробки філософів та науковців, які виокремлювали сферу соціального буття із напластувань ідеологічного та сцієнтиського бачення, домінування яких призвело до нівеляції ціннісного бачення людства та людини в світі.

Імовірно, діалогічні моделі соціокультурних світів сучасності мають розглядатися з позиції гуманістично-орієнтованої організації суспільства. Діалог, як форма раціональної комунікаційної взаємодії, є критерієм відкритості та прозорості сучасних спільнот. І вірогідно, що як управління діями та переживаннями («маніпулювати»), так і санкціоноване спілкування («слухати», «сприймати») протиставляються узгодженому зв'язку («спільність», «сполука», «відповідність»), добровільному наслідуванню («спонтанність», «довільність», «переконливість»), щирому спілкуванню («неупередженість», «толерантність», «ладність»), так само як в системі суб'єктно-об'єктних відносин суб'єкт мислиться як, так би мовити, «резервуар здібностей», які відповідають позначенням об'єкта, так і в суб'єктно-суб'єктному зв'язку, що встановлюється діалогічною формою спілкування суб'єкт виступає означенням повноти атрибутів власної відкритості та прозорості.

У відкритому суспільстві одночасно в різних сферах соціального буття виформовується самодостатній, незалежний, активно діючий актор суспільного буття. Закрите суспільство конструює індіферентного, слухняного, конформістського суб'єкта соціального планування на основі сегрегації його членів за природними якостями. Такий суб'єкт діє в межах дихотомії «свій/чужий». Отже, використання зазначеної дихотомії відкритого/закритого суспільства зумовлює теоретично-гносеологічну відмінність та теоретично-аксіологічну диференціацією. Із врахуванням комунікаційного контексту зазначимо наступне: теоретично-гносеологічна відмінність

позначає особливості творення суспільства. Інклюзивна спільнота твориться в суспільстві через розгалуження комунікаційних шляхів, які поєднують її членів. Таким чином, суспільство породжує інклюзивні спільноти, що із середини поєднані уявним та символічним простором. В той час як закрите суспільство поєднується зовні (наприклад, «Карфагеном», «Фріцем»), якщо висловитися мовою метафор то закрите суспільство є постійним перебуванням на межі комунікативних можливостей.

Діалогічна модель соціально-культурних світів сучасності постає із динамічної протилежності технічного та феноменального значення діалогу, розкритого в соціально-теоретичній рефлексії Мартіна Бубера [3]. Вона передбачає не тільки складові символічного простору відтворення світу, не стільки врахування технічних факторів в опануванні світу, а, передусім, творення світу в процесі комунікації.

Предмет діалогу не є уречевленою формою, а первообразом її сприйняття, інакше кожна сварка мала би бути прототипом дискусій. Втім діалог, імовірно, пов'язано із змішенням сакральної та вульгарної гри або ритуалу та забави [7, р. 113, 148–150]. Якщо розглядати комунікативне середовище як феномен спілкування, то слід погодитися, що зіткнемось із складним питанням: що є первинними об'єктами, що визначають комунікативний простір, або ж алгоритм, в якому його впорядковано? Наприклад, що є первинним у творенні Мережі: можливість діяти автономно, або наявність технічних можливостей передавати інформацію безпосередньо від одного приладу до іншого, або здатність здійснити аналіз та синтез інформації [8]? Тому задля запобігання (сакральної) проблеми первинності/вторинності звернемося до припущення, що комунікації творить як правило, та спільнота, яка їх використовує.

Технічний зміст таких правил охоплює Друга теорема Шеннона, застосування якої дозволяє обчислити межу комунікації. І, звісно, що поза межами жоден комунікативний акт уявити не можливо, так саме як і процес комунікації. Втім, межа комунікації є обчисленням її обсягів, і в практичному плані вона пов'язана із питанням кодування інформації. У вирішенні цього

питання провідну роль відіграли не тільки математичні та аналітичні питання, а й ідея вільного розповсюдження знань, реалізована бельгійськими юристами Полем Отте та Анрі Ла Фонтеном в універсальному класифікаторі документних ресурсів [9].

Проте згадаємо, що учасник комунікації визначає своє місце у комунікаційному акті чи процесі не тільки у перспективі кодування або декодування інформації. Оскільки у здійсненні комунікації індивідуальне начало представлене не лише здібностями та задатками, а й те, що кожен комунікант є виконавцем. І з такого огляду до думки припадає поширена через блок-бастери метафора «матриці». Кожний виконавець діє за заздалегідь визначеним сценарієм, а кожний сценарій є умовою можливості можливостей. Однак зазначимо, що метафора «матриці» є техноцентричною, оскільки вона послуговує виявленню системи, а не процесу, який її створює. І те припущення, що кожний процес є системним явищем, як наполягають прихильники синергетики, є привабливою думкою, хоча її застосування до фізичних або біологічних явищ є занадто обмеженим. Імовірно, що ця непристосованість синергетичних принципів до емпіричного змісту досвіду пояснюється метафізичною претензією «бачити приховану сутність речей». Крім того не зовсім зрозуміло, як синергетичні принципи враховують непередбачувані наслідки людської дій або мінливість вражень. Відтак, метафора «матриці» та привабливість синергетичних принципів мають відгравати важливу, але ж не вичерпну роль у розумінні феномену комунікації. А тому, якщо зануритись до глибин філософсько-історичного процесу, то можна знайти певну основу тієї ж самої метафори матриці та витоки ідеї «прихованої сутності речей». Таким підґрунтям є теорія ідей Платона, оскільки вона припускає, що кожна ідея є парадигмою для незчисленної уречевленої дійсності її уподобань.

Використовуючи діалог в його технічних функціях, Платон, належачи до традиції полісної культури, висловлював власне переконання у перевазі етичних чинників регуляції спільнот перед природною якістю особистості: бути вільною людиною у відритому світі. Мешканці давньогрецьких полісів усвідомлювали як свою приналежність до спільноти і прагнули її

найкращого впорядкування. Платон брав активну участь в таких інтелектуальних дискусіях, проте самі витoki таких дискусій слід шукати у полеміці Сократа та Софістів. Вагомий внесок у розуміння сутності такої дискусії вносить позиція обстоювана Карлом Р. Поппером. Її переваги слід позначити наступним чином: вона враховує позиції опонентів; вона не засуджує учасників, а оцінює наслідки принципів, обстоюваних кожною із сторін; вона, зрештою, пропонує альтернативне бачення соціуму. Основні її положення можуть бути застосовані до розуміння суспільства як інклюзивної спільноти, члени якого інтегровані не відкритим або прихованим примусом, а можливістю власного здійснення, удосконалення, реалізації. Крім того, вона дозволяє звільнити розмірковування від *idolae generis* (ідолів роду), тобто безперервної апеляції до історичних умов, які мають визначити сутність будь якої події або її заперечення. Нібито лише історія творить суспільство, а не цінності, які його впорядковують.

Згадаємо, що К.Р. Поппер в роботі «Відкрите суспільство та його вороги» [6] позначив джерело інтелектуальної критики аксіологічних важелів відкритого суспільства походить в інтуїтивно-містичній методології Геракліта з Ефеса [6]. Фрагменти Гераклітового твору «Про природу» аргумент, так би мовити, «зіпсованої більшості», яка протиставляється «гідній меншості». Протиставлення «більшість/меншість» становить математичний, так би мовити, аргумент на користь штучності інституціональних засад демократії.

Платонова драма ідей продовжує Гераклітові критики демократії, надаючи останній системного викладу. Її героєм є Сократ, постать якого в інтелектуальній історії як «улюбленого наставника» засвідчив насамперед сам Платон. Інновацією грецького мислителя було використання літературної форми філософського діалогу з метою артикуляції чеснот архаїчної спільноти. Інтригою платонівських діалогів є інтелектуальні дискусії, які мають вигляд словесних баталій Сократа і софістів, Гіппія, Продіка, Протагора та інших. Предметом діалогів є виборювання довіри з боку Алківіда, Лісія, Харміда та інших природжених носіїв громадської чесноти. Основною метою дискусій є розкриття вартості не лише зовнішньої уваги, а й того, що є гідним та достойним, шляхетним та благородним,

праведним та піднесенням тощо. Таким чином, спільнота постає формою, як це не парадоксально, ритуального та природного вшанування краси, такого самого як Олімпійські, Істмійські, Піфійські ігри – агональної активності в соціокультурному просторі світу грецьких полісів.

В Платонових оповіданнях зв'язок Сократа та Алківіада постає однією з основних моделей спілкування, заснованого на проєкціях такої активності: полювання на «красу», захопленість «досконалістю», «змагання у мудрості», «боротьба за увагу». Діалогічний контекст платонівської драматургії становлять суперечки представників софістичного руху та Сократа. Відтак, комунікативний аспект виконує технічну функцію, яка має переконати свідків-читачів в тому, що форми соціальної спільноти мають відповідати природженим якостям, а не штучним вимогам демократичного ладу, уособленням штучної сутності якого є софістичні знання. Отже, парадокс антидемократичної риторики Платона утворює протиставлення знання та природи, подолання якого автор знаходить в уявному світі соціальної гармонії. Відтак, зрозуміло, чому саме Сократ, вважаючи, що невігластво найбільшим злом, попереджає Гіппократа про те, що знання людині можуть як приносити користь, так завдати їй шкоди [5, с. 53–54].

Системна критика демократії впроваджена Платоном охоплює проблеми політичної спів-дії, яка для від доби античних полісів і до сучасного світу цивілізаційних викликів означає не тільки публічну, громадську, а й культурну злагоду та єдність. І діалог постає одним із засобів, які виконують не тільки технічні функції, а й утворює епістемологічне поле онтологічного плюралізму. Демократія є певною формою інклюзивної спільноти відкритого комунікативного середовища.

Діалогічна модель соціально-культурних світів сучасності постає із динамічної протилежності технічного та феноменального значення діалогу, розкритого в соціально-теоретичній рефлексії Мартіна Бубера. Вона передбачає не тільки складові символічного простору відтворення світу, не стільки врахування технічних факторів в опануванні світу, а, передусім, творення світу в процесі комунікації.

Додамо, що відношення заперечення між ними виникають внаслідок відмінності їх комунікативного середовища. Аксіологічна модель соціально-культурного світу, утвореного інклюзивною спільнотою, має враховувати відмінність не тільки поясненням технічних функцій діалогу, не лише враховуючи логіку переваг відкритих діалогічних комунікацій перед монологічним спілкуванням, а й враховуючи природну здатність людини знаходити шлях до іншого.

Продовжуючи ідею Поппера щодо відкритого та закритого суспільств, зазначимо, що інклюзивна спільність засновується на ритуалі. І, вірогідно, що вона є архаїчним пластом кожного соціально-культурного світу, аксіологічна модель якого постає комунікативним засобом символічного впорядкування реальності.

1. Бахтин М. Эстетика словесного творчества / сост. С. Г. Бочаров, примеч. С. С. Аверинцева, С. Г. Бочарова. – Москва : Искусство, 1979. – 423 с.
2. Библер В. С. Что есть философия? / В. С. Библер // Вопросы философии. – 1995. – № 1. – С. 159–183.
3. Бубер М. Диалог // Бубер М. Два образа веры : пер. с нем. / под ред. П. С. Гуревича, С. Я. Левит, С. В. Лезова. – Москва : Республика, 1995. – С. 93–123.
4. Кристева Ю. Бахтин, слово, диалог и роман / Ю. Кристева // Французская семиотика: От структурализма к постструктурализму / пер. с фр. Г. К. Косикова. – Москва : Прогресс, 2000. – С. 427–457.
5. Платон Протагор // Платон Избранные диалоги : пер. с древнегреч. / сост., вступ. ст. и коммент. В. Ф. Асмус. – Москва : Худож. лит., 1965. – С. 47–117.
6. Поппер К. Р. Відкрите суспільство та його вороги / К. Р. Поппер. – Київ : Основи, 1994. – Т. 1. – 444 с.
7. Huizinga J. Homo ludens, a study of the play-element in culture / J. Huizinga. – London ; Boston ; Henley : Routledge & Kegan Paul, 1949. – 220 p.
8. Le Crosnier H. Histoire technique ed sociale ed l'internet [En line] : Vidéocours / H. Le Crosnier ; Centre d'Enseignement Multimédia Universitaire (C.E.M.U.) Université ed Caen Basse-Normandie. – Date de réalisation: 12 Octobre 2012. – Durée du programme: 57 min. – Mode d'accès: http://www.canal-u.tv/video/centre_d_enseignement_multimedia_universitaire_c_e_m_u/culture_numerique_2012_2013_02_histoire_technique_et_sociale_de_l_internet_1ere_partie.10272.
9. Les origines ed l'internet ed Europe: 1895–2013. Une vie à collecter, indexer et diffuser le savoir pour tous [En line]. – Mundaneum. 06.02.2013. – Mode d'accès: <https://www.google.com/culturalinstitute/exhibit/les-origines-de-l-internet-en-europe/QR-Rh0A?hl=fr&position=0%2C-1>. – Présentés sur le site Institut culturel de Google.

**КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТУРИЗМУ,
ЕКОНОМІКИ І ПРАВА**

НАУКОВІ ЗАПИСКИ КУТЕП

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ВИПУСК 18

(Серія: філософські науки)

КИЇВ – 2014

ББК 72 я5

**Збірник наукових праць засновано 2001 року
Фахове видання з філософських наук затверджено постановою
Президії ВАК України від 1 липня 2010 р. № 1–05/5**

Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. Серія: філософські науки. / Гол. ред. В.С. Пазенок. – К.: КУТЕП, 2014. – Випуск 18. – 393 с.

Друкується за постановою Вченої ради Київського університету туризму, економіки і права (протокол № 2 від 10 грудня 2014 р.).

Київський університет туризму, економіки і права «КУТЕП» – член Ділової Ради Всесвітньої туристської організації спеціалізованої установи ООН (UNWTO) – представляє вісімнадцятий випуск наукових записок.

Збірник містить наукові статті, які відповідають переліку спеціальностей з філософських наук (наказ ВАК України від 23.06.2005 р. №377):

09.00.01 – онтологія, гносеологія, феноменологія

09.00.02 – діалектика і методологія пізнання

09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури

26.00.01 – теорія та історія культури

09.00.05 – історія філософії

09.00.06 – логіка

09.00.07 – етика

09.00.08 – естетика

09.00.09 – філософія науки

09.00.10 – філософія освіти

09.00.11 – релігієзнавство

12.00.12 – філософія права

Рекомендовано для студентів, магістрів, аспірантів, викладачів, фахівців та всіх, хто цікавиться філософією та філософськими проблемами в сфері туризму.

© КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТУРИЗМУ, ЕКОНОМІКИ І ПРАВА

2014

ЗМІСТ

1. **Пазенок В. С.** **9**
Проблема адаптації туризму до обставин сучасного соціуму
2. **Крапівник Г. О.** **19**
Феномен ресентименту в сучасній культурі: філософсько-антропологічний аспект
3. **Любивий Я. В.** **27**
Самоорганізація життєвої стратегії людини в суспільстві невизначеності
4. **Владимиренко В. Є., Турпак Н. В.** **46**
Ноосферна проблематика як перспективна складова сучасної соціогуманітарної освіти
5. **Нестерова М. А.** **57**
Философские истоки когнитивистики
6. **Слюсар В. М.** **68**
Поняття «агресія» у предметному полі соціальної філософії в контексті дослідження проблем насилля
7. **Красіков М. С.** **80**
Підходи до визначення поняття інформаційного суспільства
8. **Гринчук М. Л.** **94**
Теоретико-методологічні засади філософсько-світоглядного спадку В. Антоновича

9. **Кивлюк О. П.** 105
Концепція раціональності в науці: феномен і проблема
10. **Малинка Ю. Г., Іваненко А. М.** 117
Громадянське суспільство як соціальний феномен в історії суспільно-політичної та філософської думки
11. **Воронова Н. С.** 127
Вияв антропологічних інтенцій музики в літературних екзистенціях А. Федя
12. **Волинець В. В.** 137
Джерела формування поняття функцій держави: історичний вимір
13. **Цюрупа М. В.** 153
Принципи філософії сучасного міжнародного гуманітарного права
14. **Янковський С. В.** 165
Аксіологічний вимір діалогічної моделі соціально-культурного світу
15. **Лукашевич О. М.** 175
Умови громадянського розвитку дорослої особистості: соціально-психологічний дискурс
16. **Карабань О. М.** 187
Інституційне та функціональне становлення громадянського суспільства в Україні
17. **Вітер І. І.** 199
Концепції економічного розвитку та їх еволюція в умовах формування світосистеми глобалізму

18. **Мініч І. М.** 219
Синергетичний підхід до вивчення проблем туризму
19. **Соболєв В. В., Панченко С. А.** 234
Ранньохристиянські храмові комплекси Центральної Кілікії та Ісаврії та їх використання в сфері туризму
20. **Артемчук М. Д.** 253
Права людини як частина легітимності державного устрою (за Е. Тунендгатом)
21. **Ярмоленко О. В.** 260
Символічність влади та держава як володар символічної влади
22. **Скрипник М. І.** 272
Навчально-творчі завдання для підготовки екскурсознавців у ВНЗ
23. **Скиба І. П.** 282
Інструментальне знання і високі технології
24. **Турпак Н. В.** 294
Соціокультурні орієнтири розвитку української науки в творчості Б. Лічкова
25. **Прокопенко О. В.** 305
Ресентимент і людинолюбство в дослідженнях М. Шелера
26. **Цехмістрова Г. С.** 313
Особливості підготовки професійних кадрів для сфери туризму в Україні

27. **Безукладніков Ю. О.** **320**
Актуальні питання реформування професійної підготовки фахівців для сфери туризму в Україні в контексті Європейської інтеграції
28. **Лукьянова Л. Г.** **331**
Инновационная образовательная модель специалиста сферы услуг (в туризме и гостеприимстве)
29. **Чорний О. В.** **342**
Вища освіта в США: економічний аспект
30. **Смирнов І. Г.** **356**
Логістика круїзного туризму: концептуальна база та практичний вимір
31. **Линчак І. М.** **376**
Анекдоти про курортний відпочинок: мотиви і персонажі